

IGUALS I DIFERENTS

Els llibres i l'alumnat amb discapacitat

GABRIEL COMES NOLLA

1. Importància de promocionar la lectura dels alumnes amb necessitats educatives i proporcionar-los llibres en edats primerenques

Si bé l'ús de llibres en edats primerenques creiem que és molt convenient per a tots els nens, ens en sembla imprescindible la utilització en el cas de nens amb necessitats educatives especials, no tan sols com a mitjà per compensar les seves limitacions, sinó també pels enormes avantatges que els pot reportar i que, segons Taylor (1986), poden resumir-se així:

1. Enriquir o complementar les experiències que tenen de primera mà.
2. Millorar la seva autoimatge i desenvolupar autocontrol.
3. Definir rols sexuals precisos i identificables.
4. Construir relacions socials per mitjà d'experiències compartides.
5. Construir conceptes correctes, aclarir idees, presentar informació i estimular noves idees.
6. Fomentar l'apreciació estètica i estimular l'expressió creativa.
7. Proporcionar experiències literàries i familiaritzar-los amb nous medis d'aprendre coses sobre el món.
8. Oferir experiències de tipus auditiu.
9. Estimular la comunicació verbal amb altres nens i adults.
10. Les històries són una activitat pausada molt entretinguda. Serveixen per canviar de ritme i constitueixen una excel·lent oportunitat de sentir més pròxima físicament la presència del professor.
11. Estimulen una actitud positiva relativa a la cura i ús dels llibres i cap a la lectura. (p.118)

Actualment, proporcionar als nens i nenes una gran varietat de llibres d'una gran bellesa i qualitat en el seu aspecte formal és una tasca fàcil ja que hi ha disponibles en el mercat editorial una gran quantitat de tot tipus i per a totes les edats. Així, abans de començar l'ensenyament obligatori, o sigui abans dels sis anys, podem oferir-los els següents llibres, concebuts com un estadi intermedi entre la literatura i el joc.

- a) Llibres d'imatges. Els primers llibres per als nens acostumen a ser llibres per a identificar i anomenar.
- b) Llibres interactius. Els llibres "animats" o interactius exploren els nexes comuns de la literatura i el joc, i ho aconsegueixen a partir de múltiples manipulacions del llibre, entre les quals cal destacar:
 1. Els fulls partits horitzontalment o verticalment, de manera que poden crear-se diferents personatges, paisatges o històries al combinar-les.

2. Els canvis en una mateixa imatge al fer girar una part integrada en un disc de paper o al superposar-hi acetats.
 3. Els fulls desplegable que perllonguen la imatge en acordió o la completen de forma inesperada.
 4. La creació de moviment i de volum (tridimensionals) a l'estirar llengüetes o obrir el llibre.
 5. La incorporació d'estímul dirigits a sentits diferents de la vista (llibres tàctils, sonors...)
 6. L'existència de forats al fulls que se superposen i associen de diferents formes.
 7. L'obertura cap a diverses activitats del lector, tal com pintar i esborrar amb aigua, traslladar adhesius, etc.
- c) Llibres informatius. Ajuden a parlar sobre nous descobriments, a donar-los els seus noms i a divertir-se exercint la comparança i contrast dels conceptes a través de moltes propostes imaginatives. Es divideixen en dues categories principals:
1. Llibres de conceptes. Es proposen ajudar els nens en la seva progressiva elaboració conceptual (classificar elements, diferenciar formes, colors, etc.)
 2. Llibres de coneixements. Tracten sobre temes que interessin als petits: els animals...
- d) Històries sense paraules. Llibres que desenvolupen una història completa utilitzant únicament una successió d'imatges.
- e) Llibres-joc per a més grans. Llibres en els quals els lectors interactuen amb el llibre: poden triar per exemple diferents finals (col·lecció Tria la Teva Aventura de Timun Mas) o jugar-hi: trobar un personatge (llibres de Wally, per exemple); exploració de nous materials: llibres fosforescents, amb holografies, etc.
- f) Històries multimèdia. Llibres que reproduïxen en casset la narració (llibres "parlats") o llibres que es passen a vídeo i més recentment s'han obert les possibilitats d'establir un joc literari interactiu a través dels ordinadors. (cf. Colomer, 1999).

Aquesta varietat de tipus de llibres permet als pares i professorat seleccionar els més adequats atenent les necessitats individuals i els interessos lecturals dels nens i nenes.

2. Els llibres específics per a alumnes amb necessitats educatives especials

Respecte als llibres i materials que els nens amb necessitats educatives especials poden emprar, cal dir que, llevat dels escrits en Braille per a alumnes cecs, alguns amb el llenguatge de signes per a alumnes sords i alguns altres amb sistemes alternatius/augmentatius de comunicació, especialment per a alumnes amb deficiències físiques greus, els llibres solen ser els mateixos que els utilitzats pels seus companys sense handicap. El que sí que és cert és que de vegades, el professorat, atenent les característiques i les necessitats que presenta un alumne amb handicap i la gran varietat de llibres corrents existents en el mercat editorial, haurà de seleccionar els més adequats (llibres amb grans caràcters per a nens i nenes ambliops, per exemple) o emprar llibres corrents, però servint-se de sistemes de comunicació alternatius o ajudes

tècniques perquè puguin ser llegits pels alumnes amb handicap, per exemple, emprant signes gràfics d'un tauler de comunicació perquè un alumne amb paràlisi cerebral, sense parla i gran afectació, pugui llegir o comentar amb un acompanyant. En altres ocasions, no serà suficient seleccionar els més adequats, sinó que es veurà obligat a modificar-los, adaptar el text per a un alumne sord, o ampliar la grandària de la lletra per a un alumne ambliop, per exemple. Altres vegades, el professorat es veurà obligat a afegir informació, il·lustracions o esquemes al llibre, com passa amb alguns llibres destinats a alumnes cecs, i en uns altres es veurà obligat a confeccionar ell mateix el llibre que necessita per a ensenyar determinats continguts, mitjançant un llibre de fotografies, per exemple.

I en cas que no existeixi cap llibre corrent adequat a l'handicap de l'alumne, el professorat pot recórrer als llibres especials, per exemple:

- Llibres tàctils, llibres en Braille i llibres parlants per a l'alumnat cec.
- Llibres amb el llenguatge de signes per a alumnes sords.
- Llibres amb sistemes alternatius de comunicació (SPC, Bliss) per a alumnat amb paràlisi cerebral.

Però a més d'això, cal dir que actualment encara que alguns llibres estiguin destinats a alumnes amb handicap utilitzant el seu sistema específic de comunicació (Braille, llenguatge de signes, etc.), es procura que en aquests llibres també hi hagi el text escrit perquè pugui ser llegit per tots els seus companys i d'aquesta manera comparteixin el mateix material. Amb aquesta mateixa finalitat, també es té cura de l'aspecte formal perquè resulti atractiu per als companys de l'alumne amb handicap. Així, existeixen llibres destinats especialment a alumnes cecs d'una gran bellesa i colorit i amb gran profusió d'il·lustracions.

Per altra banda, cal indicar que, encara que hi ha llibres que per les seves característiques són especialment indicats per als nens i nenes amb un determinat handicap o problemàtica, poden ser treballats amb gran profit per altres alumnes amb altres handicaps o necessitats. Així per exemple, cal pensar en els llibres il·lustrats i fàcils de llegir, que poden ser molt adequats per a alumnes amb retard mental, dificultats d'aprenentatge, nens sords i tots aquells alumnes que necessitin començar per un material de lectura senzill i atractiu. Els llibres amb grans caràcters, que són útils per als nens ambliops, també ho són per als nens amb deficiències físiques, que al no poder-lo sostenir necessiten llegir-lo a certa distància; i també per a aquells nens d'aula ordinària que comencin el seu aprenentatge lector o tinguin certs problemes de lectura.

3. Els llibres on els protagonistes són persones amb necessitats educatives especials

Esment a part mereixen els valuosos i necessaris llibres en els quals els protagonistes, són persones amb necessitats educatives especials. Han de seleccionar-ne aquells que donin una bona informació, possibilitats d'identificació i experiències literàries valuoses. Els llibres que presenten persones adultes impedides que suposin un model competent per als nens i nenes també han de seleccionar-se. Cal rebutjar la imatge de l'handicap que han donat molts mitjans de comunicació: com llastimós i commovedor, com objecte de violència, com objecte sinistre i/o diabòlic, com persona amb

qualitats excepcionals, etc. i que han aconseguit que es vegi la persona amb discapacitat amb prejudicis i estereotips. És necessari crear actituds positives envers les persones amb discapacitat i això és pot aconseguir, entre d'altres, amb els següents activitats:

- Simulació de disminucions: se simula la deficiència amb la finalitat que visquin les limitacions que imposa l'handicap.
- Contacte directe amb les persones amb handicap i xerrades amb un afectat.
- Grups de discussió.
- Visionat i comentari de pel·lícules i documentals ben exemplars.
- Per suposat, comentari d'un bon llibre en què el protagonista sigui un nen o nena amb handicap.

En definitiva, es pretén que tots els alumnes, tinguin o no handicap, puguin disposar d'una enorme quantitat i varietat de bells llibres i en la mesura del possible, tots emprin els mateixos llibres per a facilitar la seva interacció.

Bibliografia

COMES, G: *Lectura y libros para alumnos con necesidades especiales*.
Barcelona: Ceac, 2003.

TAYLOR, B.J: *Queridos mamá y papá: que hacer con el niño preescolar*. Madrid:
Narcea, 1981